



## חדשות הגן הזואולוגי



### עונת הרבייה בפתח...



בימים אלה מתחילים רבים מהעופות בגן לקנן. **אנפיות הבקר** החלו לאסוף זרדים ולבנות קינים, ובקרוב יתחילו לקנן גם הלבניות ואנפות הלילה. גם **הקורמורנים** מראים סימנים שעונת הרבייה מתקרבת: ראשם וצווארם הלבין עקב צמיחת נוצות חוטיות ארוכות ולבנות באזורים אלה, וכתם נוצות לבן הופיע בחלק העליון של הרגל. שינויים אלה בניצוי חלים הן בזכרים והן בנקבות. **לאווזי הננה** יש כבר אפרוחים, המוחזקים בינתיים במכלאות, כדי להגן עליהם מתקיפות העורבים והשחפים הנמצאים בשטח הפתוח. אפרוחי הננה סובלים מבעיה בריאותית ברגליים, וכדי לנסות לטפל בה אנו מעשירים את המרעה הירוק שלהם בנבטים של מינים שונים של קטניות ודגנים. לנקבת ה**ברכייה** שלנו

יש מחזר מהבר. אמה של הברכייה נחתה בגן הזואולוגי לפני שנה, ותקופה קצרה לאחר מכן היא הופיעה עם חמישה אפרוחים. המשפחה הוכנסה לכלוב מוגן, אך בסופו של דבר שרדה נקבה אחת בלבד, שחיה עד היום בגן. הנקבה פגועה בכנפה ואינה יכולה לעזוב את הגן, ולפני זמן מה החלו לבקרה שלושה זכרים מהבר. בשבועיים-שלושה האחרונים מלווה אותה זכר יחיד קבוע ונראה שהם מתחילים לקנן. הזכר, למרות שהוא מהבר, למד מהר מאוד שאין לו מה לחשוש מאנשים, ולעתים אפשר לראות את השניים יושבים ללא חשש לצד השביל. אנו מקווים שהברכייה תטיל השנה, ואם כן, היא ואפרוחיה יוכנסו ל"תוכנית להגנת האפרוחים" שלנו.



עונת החיזור ניכרת גם בצבעיהם של החרדונים המצויים הזכרים, החיים חופשיים ברחבי הגן: צבע גופם שחור וכתמים לבנים מופיעים על השפתיים שלהם, כפי שאפשר לראות בתמונה.



את החרדונים אפשר לראות לעתים קרובות כשהם מתחרדנים על הגדר הנמצאת מול כלוב הפנק הפינתי, התוחמת את השביל מהצד השני. האם שמתם לב אי פעם לגדר הזו? אם תתבוננו בה היטב תראו שהיא מחוררת בחלקה העליון ובשני צדיה ובנויה כמבוך. כך היא מהווה מחסה בטוח לחרדונים ולטאות ממינים נוספים. מעבר להיותה עיר מקלט לזוחלים, הגדר תוחמת אזור המהווה מוקד משיכה לציפורי שיר. האדמה באזור זה אינה מגורפת, ועליהם של העצים הנטועים בה נושרים על הקרקע ויוצרים שכבת רפד עבה. שכבה זו תורמת לעליית לחות הקרקע ולהעשרת הקרקע בחומרים אורגניים. כך נוצר בית גידול אידיאלי להתפתחותם של מגוון חסרי חוליות ואורגניזמים נוספים. גם פירותיהם של העצים בחלקה זו – תאנה, מנדרינה, גויאבה – נושרים על הקרקע ומעשירים את הרקב. כל אלה גורמים ליצירת אזור עשיר מאוד מבחינה אורגנית, המהווה מוקד משיכה לציפורי שיר. באזור זה נמצאת גם בריכת מים קטנה, המהווה גם היא מקור משיכה חשוב לבעלי חיים.





### להקת הזאבים שלנו

להקת הזאבים הקטנה שלנו מונה נקבה אחת ושני זכרים, כולם כעת בפרוות חורף סמיכה וכהה. שינוי הפרווה בולט בעיקר בשני הזכרים, שגידלו רעמה מרשימה. בשנה שעברה התחלף הזכר הדומיננטי, והזכר המבוגר יותר פינה את מקומו לזכר הצעיר יותר. בימים אלה מראה הנקבה התנהגות ייחום. בעבר, על מנת למנוע רבייה, הנקבה קיבלה במשך שלוש שנים זריקה

למניעת נגד ייחום. כשהוחלט לאפשר רבייה הופסק הטיפול, אך שנתיים הנקבה לא התייחמה. בשנה לאחר מכן (לפני שלוש שנים) היא המליטה לראשונה, אך לא טיפלה בגורים והם לא שרדו. באותה שנה הנקבה המליטה בכלוב, והמחשבה הייתה שאם נאפשר לה להמליט במחילה טבעית, באדמה, יהיה סיכוי טוב יותר שהיא תטפל בהם. בשנה שלאחר מכן הנקבה המליטה במחילה, ועדיין – לא טיפלה בגורים. בשנה שעברה הנקבה התייחמה אך לא נכנסה להיריון והשנה היא מראה כעת התנהגות ייחום. אנו מקווים שהשנה היא תתעבר, תמליט ותטפל בגורים.

### אקשן על הדשא! – עימות בין שקנאי לברבור

מתוך שלושת השקנאים ששוחררו מהכלוב לפני כחודש וחצי, כנפו של אחד מהם פגועה. השקנאי הפגוע הותקף בשבוע שעבר על ידי אחד מהברבורים הלבנים, שלקראת עונת הרבייה מתחיל להפגין תוקפנות. נדרשו שני אנשים כדי להפריד בין הנצים! השקנאי נפגע קשות ואושפז במרפאה לכמה ימים. במרפאה הוא חומם, קיבל סטרואידים וקיבל מזון ישירות ללוע. לאחר ימים ספורים השקנאי הוחזר לכלוב שממנו שוחרר, מתוך מחשבה ששם הוא יהיה פחות בסטרס, והמטפל אלכס המשיך להאכילו ביד עד שהשקנאי התחיל לאכול בעצמו. בימים אלה השקנאי כבר מסתובב בכלוב, ואנו מקווים שהוא יבריא לחלוטין ונוכל לשחררו שוב לדשא.







## חדשות הגן הבוטני



צפצפת הפרת הגדולה בימים יפים יותר  
צילום: רועי קן-תור

### חורף בגן הבוטני

הסערה האחרונה עברה על הגן הבוטני בשלום. דווקא הסערה הקודמת, בתחילת העונה, גרמה לנפילת אחד העצים הוותיקים בגן – צפצפת הפרת (*Populus euphratica*) הגדולה שסוככה על השביל. העץ שנפל גרם לסגירת הגישה לאזור חלקת נאת המדבר – אזור "עין גדי". העץ פונה לפני כשלושה שבועות, והחלקה נפתחה שוב למעבר. את גדמי העץ אפשר לראות בכניסה לגן, ליד לוח המודעות, ואפשר לספור טבעות גידול ולהעריך את גילו של העץ. לשמחתנו, יש שני עצי צפצפת פרת נוספים באותו אזור בגן, והם עומדים כעת בשלכת.

### נביטת חרובים ואלונים

השנה הבחנו לראשונה בנביטה רבה של חרובים מתחת לעצי החרוב המצוי (*Ceratonia siliqua*) שבגן. זו תופעה שלא נצפתה בשנים הקודמות. אפשר לראות זאת בעיקר מתחת



לחרוב הגדול משמאל לשער הכניסה לגן. לעתים, זרעי החרוב נובטים בעודם בתוך התרמילים הנרקבים (החרובים שלא נאכלו), וכך אפשר למצוא כמה זרעים נובטים יחד מתוך אותו תרמיל.



נבטי חרוב, צילום: גברי שיאון

גם נבטי אלונים (*Quercus* spp.) רבים אפשר לראות השנה ברחבי הגן. בלוטי האלונים מופצים על ידי עופות (בעיקר עורבנים) ומכרסמים (בעיקר יערונים). לעתים ניתן לראות נביטה של בלוטים אכילים עד מחציתם, שנותרו חיוניים. העובר ממוקם בראשו של הבלוט, קרוב לחוד שבקצהו. בבלוט קיים גראדיינט של מרירות, כך שהוא פחות מריר בבסיסו והולך ונעשה מריר יותר ככל שמתקרבים לראשו – אל אזור העובר. בעלי חיים האוכלים את הבלוט נוטים לוותר על אכילת החלק המריר, ולהותיר חצי בלוט לא אכול. בכך מבטיח העץ את הפצת הבלוטים למרחק ואת העברתם לאזור נוח לנביטה, כמו בין סדקי סלעים, שם נוטים היערונים לשהות ולאכול.



נבטי בלוטי אלון, צילום: גברי שיאון





חמציץ נטוי, צילום: גברי שיאון

### החמציץ הנטוי – פולש בעייתי, יפה,

#### טעים ומעניין

אחד המינים הפולשים הבעייתיים ביותר במישור החוף, ולצערנו גם אצלנו בגן הבוטני, הוא החמציץ הנטוי (*Oxalis pes-caprae*). חמציצים הגיעו לישראל מדרום אפריקה בסוף המאה ה-19 או בראשית המאה ה-20. הם הובאו עוד קודם לכן כצמח נוי לאירופה, ומשם, ככל הנראה, התפשטו לאזורנו, ונצפו לראשונה באזור נמל יפו. הם אינם מתרבים בישראל

ברבייה מינית, אלא ברבייה וגטיבית (אל-מינית) בלבד, דרך פקעות ושלוחות שורש. ולמרות זאת, החמציץ מתפשט בהתמדה, ונוטה להשתלט על אזורים ולדחוק מהם אט-אט מינים אחרים, ולכן בגן הבוטני אנו משתדלים בהתמדה לעקור אותו. החמציץ מכיל חומצה חומעתית (oxalic acid), הקרויה על שמו הלטיני של הסוג חמציץ (*Oxalis*) ותורמת לטעמו החמצמץ של הצמח, אך עלולה להיות מסוכנת בכמות גדולה ולפגוע בכליות. אז אכלו בהנאה, אבל בכמויות קטנות.

### פריחת האמורפפאלוס קוניאק

בחממה הטרופית צומח צמח פקעת (גיאופיט) גדול ומיוחד בשם אמורפפאלוס קוניאק (*Amorphophallus konjac*), המכונה באינדונזיה, שם הוא גדל באופן טבעי, בשם "לשון השטן". לצמח עלה יחיד הצומח לגובה רב (מעל מטר) והפריחה היא תפרחת המכילה פרחים רבים. הפרח מתאפיין בריח המזכיר ריח גוויה, אשר מושך אליו בעיקר זבובים. לרוב, הצמח פורח רק אחת לכמה שנים, אך למרבה הפתעתנו הצמח, שפרח אצלנו בשנה שעברה, החל לפרוח גם השנה. לפני כמה חודשים החל להופיע ניצן הפריחה, וכעת הפריחה מתנשאת לגובה של מטר. הפרח נפתח בתחילת השבוע ואמור לפרוח במשך כשבוע.



פריחת האמורפפאלוס קוניאק בשנה שעברה  
צילום: משה פרי



### פורחים כעת בגן

רבים מהסוקולנטיים פורחים בקיץ, אך יש גם סוקולנטיים הפורחים דווקא בסוף החורף או ראשית האביב. בתקופה זו פורחים באוסף הסוקולנטיים בגן מינים שונים של **נצחה** (*Aeonium* spp.). משמעות השם הלטיני והעברי של הסוג הוא "חסר גיל", או "בעל חיי נצח", וזאת בשל המראה הרענן ועמידותם של צמחים אלה בטמפרטורות גבוהות ובתנאי סביבה קשים. אפשר להבחין בתפרחות הצהובות של הנצחה מחוץ לסככת הסוקולנטיים, לאורך שביל האספלט הראשי של הגן.

בחלקת צמחי המים פורח בימים אלה הצמח **רומוליא זעירה**

(*Romulea columnae*) – גיאופיט קטנטן, בעל פרח סגול קטן ועדין. זהו מין בסכנת הכחדה, הנדיר מאוד בארץ. לפני כשנה קיבלנו לפתע כ-5,000 פרטים ממין זה. איתרע מזלו של המין הנדיר והנחבא אל הכלים הזה לצמוח באלפיו דווקא על קרקע העתידה להפוך לאזור תעשייה בגבעת אולגה, ופעולה מהירה של רשות הטבע והגנים הביאה להעתקת הצמחים. השנה החלטנו לבצע ניסוי העתקה והשבה לטבע. הניסוי נערך בשיתוף עם אביב אבישר – האקולוגית העירונית בנתניה, רוני שושן – מורה בכפר הנוער הכפר הירוק, ומרכז גן מקלט ומרכז הפצה לצומח שרוני בסכנת הכחדה. הניסוי מתבצע בשוליהן של שתי בריכות חורף – בריכת דורה בנתניה ובריכת חורף משוקמת בכפר הירוק. אנו מקווים ללמוד על המיקום המועדף של מין זה ולבסס אוכלוסיות יציבות בשני האתרים.

בחלקה שמול הכניסה לגן החלו השבוע לפרוח **אירוסי הארגמן** (*Iris atropurpurea*) – מין בסכנת הכחדה, אנדמי לישראל ומוגן. זו היא חלקת מחקר שנועדה לבדוק הבדלים גנטיים בין אוכלוסיות שונות של מין זה. במחקר זה, המתבצע מזה כמה שנים במעבדתו של ד"ר יובל ספיר, נבחנות הסכנות הנובעות מבידוד גנטי, הנגרם כתוצאה מקיטוע בתי הגידול הטבעיים של אירוסי הארגמן לאורך מישור החוף.



נצחה שיחית  
צילום: גברי שיאון



רומוליא זעירה  
צילום: גברי שיאון



אירוס הארגמן  
צילום: יובל ספיר